

בשני החלקים הראשונים של המאמר עסקנו ביסודות האיסור למחוק את אחד משבעת שמותיו הקדושים של הקב"ה ובדינים החשובים שמסתעפים מהלכה זו. בחלקו האחרון של המאמר, נדון בשאר הכינויים שמשבחים בהם את הקב"ה, בקדושת כתבי-הקודש, בדינם של שמות וכתבי-הקודש שכתבום מינים וגויים, בשינוי שמות ה' כגון מה שמשנים את השם "א-להים" ואומרים "אלקים", ועוד.

שאר הכינויים שמשבחים בהם את הקב"ה

רבנו פוסק בהלכות יסודי התורה (ו, ה), וזה לשונו: "שאר הכינויים שמשבחים בהן את הקדוש-ברוך-הוא, כגון חנון ורחום, הגדול הגבור והנורא, הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן, **הרי הן כשאר דברי-הקודש ומותר למחוקן**". מהלכה זו עולה, כי כל ספר או עלון שאין בו שם משבעת השמות, מותר למחזרו. ברם, מהלכה נוספת בעניין זה עולה לכאורה סתירה בדברי רבנו הרמב"ם, וזה לשונו שם (ו, ח): "כתבי-הקודש כולן ופירושיהן ובאוריהן אסור לשרוף אותן או לאבדן ביד, והמאבד ביד מכין אותו מכת-מרדות".

מרי מבאר את הסתירה לכאורה וזה לשונו שם: "ולא קשיא מיד, דהכא מיירי לצורך תיקון או שיפור, ושם מיירי דרך השחתה וביזוי. אבל השבעה שמות אפילו דרך שיפור וייפוי אסור, כגון דיו [=צבע שחור] על גבי סקרא [=צבע אדום, כי הכותב בצבע שחור על-גבי כתב בצבע אדום משיחון]. נמצא, כי בכל מקום שמחיקת הכינויים היא למטרת **תיקון או שיפור** מותר למחוק, ולכן התיר רבנו למחוק בהלכה ה, וכאשר המטרה היא השחתה וביזוי אסור למחוק, ולכן אסר רבנו למחוק בהלכה ח.

זאת ועוד, מהיתרו הגורף של רבנו בהלכה ה למחוק את כינוי ה', אנו למדים כי ההיתר למחוק לצורך תיקון או שיפור כולל בתוכו מגוון רחב של צרכים, מפני שאם ההיתר למחוק היה רק לצורך תיקון או שיפור כתיבת הכינוי עצמו, לא היה רבנו מתיר למחוק בהלכה ה באופן גורף. נמצא אפוא, כי מחיקת הכינויים לא הותרה רק לצורך תיקון או שיפור כתיבת הכינוי עצמו, אלא בכל מקום שלא מדובר במחיקה של השחתה וביזוי, מותר למחוק כינוי מכינוי השם יתעלה.

לדוגמה, אם היה כתוב כינוי על בשרו, מותר לו לשטפו לכתחילה במים כדי לנקות את גופו, מפני שזו דרך תיקון או שיפור ואין זו דרך השחתה וביזוי. כמו כן, מותר לפי זה למחזר ספרים ועלונים שיש בהם כינויים, מפני שהמטרה אינה השחתה או ביזוי אלא תיקון שיפור וייפוי עולמינו, וכמו שביארנו בחלקו הקודם של המאמר.

כינויים שמשבחים בהם הגויים את הקב"ה

רבנו פוסק בהלכות סנהדרין (כא, ג), וזה לשונו: "השמות שקוראין בהם הגויים להקדוש-ברוך-הוא הן ככל הכינויים". ומוסיף מרי ומבאר בהלכות יסודי-התורה שם (אות י'): "ושמעתי כי שם 'אללה' שקורין בערבית להקב"ה אינו נמחק כי הוא שם 'א-לוה' בעלגות, ואינו נכון, שכן כתב רבנו בתשובה (הובאה בפירושו ר' סעיד עדני), וזה לשונו: 'זה השם שאומרים בלשון ערבי והוא 'אללה' הרי הוא כשאר הכינויים ומותר למחוק ולאמרו בבית-המרחץ".

גם בתשובתו רבנו נוקט בלשון גורף ומכליל: "ומותר למחוק", ומזאת נאשש ונחזק את דברינו לעיל, שכל מחיקה שאין בה השחתה או ביזוי – מותרת. ואגב למדנו עוד עניין, שמותר לומר את כינוי ה' בבית-המרחץ, כלומר אם פגשנו חבר במקום הכיורים שבמבואות בית-הכסא מותר לומר לו "שלום" בעדינות, ואין צורך לשתוק ולהינבך. וברור כי משום דרך-ארץ, בתוך בית-הכסא עצמו במקום האסלה, אין לנהל שיחות ושיגים.

שמות וכתבי-הקודש שכתבום מינים וגויים

ראשית עלינו להבין מיהו מין? רבנו מגדירו בהלכות תשובה (ג, טו), וזה לשונו: "ואלו שאין להן חלק לעולם-הבא, אלא נכרתין ואובדין ונדונין על גודל רשעם וחסאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים [...]. חמשה הן הנקראים מינים: [1] האומר שאין שם א-לוה ואין לעולם מנהיג [=האתאיסט]; [2] והאומר שיש שם מנהיג אבל הם שניים או יותר [=הנוצרי]; [3] והאומר שיש שם ריבון אחד אלא שהוא גוף ובעל תמונה [=הסובר שיש לה' גוף או יד ממש]; [4] וכן האומר שאינו לבדו ראשון וצור לכל; [5] וכן העובד א-לוה זולתו כדי להיות מליץ בינו ובין ריבון העולמים [=כל פנייה ל"מליצי היושר" הדמיוניים למיניהם, המתים והחיים] – כל אחד מחמשה אלו הוא מין".

לאחר שלמדנו מיהו מין, נעיין בדברי רבנו בהלכות יסודי-התורה (ו, ח): "**מין ישראל** שכתב ספר-תורה שורפין אותו עם האזכרות [=שבעת השמות הקדושים] שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים. והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם".

מרי שואל ומשיב שם באות יא על דברי רבנו הללו, וזה לשונו: "למה כתב רבנו 'והוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים'? [...] אלא בא רבנו לומר, שמותר לשרפו מפני שאינו חושב את השם הזה אלא כאחד הפרטים שבעולם [כגון] אבן או קורה". ושם באות יח הוא מוסיף: "זה [=הסופר] שכפירתו תלויה בא-להות, אם כתב ספר-תורה – ישרף, מפני שאינו מאמין בה' א-להים אמת, לפיכך כתב רבנו 'והוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים', כלומר עץ או אבן או תיבה או ספסל".

ויש לשאול, ספרי הברית-החדשה המתורגמים לעברית, האם יש חיוב לשרפם? שהרי הנוצרים הם בגדר "מינים"? תשובה, נשים לב כי רבנו דייק בלשונו בהלכה "מין ישראל". כלומר, דווקא ישראל שהשתבש במושגי הא-להות וכתב ספר-תורה, חובה לשרוף את ספר-התורה הזה עם כל האזכרות שבו. זאת ועוד, מן הטעם שמביא רבנו בסוף ההלכה "כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם" עולה, שכל ההקפדה היא דווקא על מין ישראל, כדי שלא יבואו ישראלים אחרים ללמוד ממושגיו הרעים. אבל הגויים ממילא איננו מתחשבים בהם, "הֵן עִם לְבַדְד יִשְׁפֵן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב" (במדבר כג, ט).

תובנה נוספת קשה ומהדהדת עולה מהלכות אלה: סופר סת"ם יהודי שסובר שיש לה' מאפיינים גופניים, הוא בגדר מין וחובה לשרוף את ספר-התורה שכתב עם כל האזכרות שבו. ולא לחינם הוסיפו חז"ל בברכה התשע-עשרה בתפילה: "למשומדים אל תהי תקוה, וכל המינים והמוסרים כרגע יאבדו". אולם, ברבות השנים נשמטו המינים והמשומדים שתיקנו חז"ל מסידורי התפילה האירופים. והשאלה המתבקשת היא, האם יש לכך קשר לעובדה שרבים מראשוני אירופה סברו שיש לבורא מאפיינים גופניים?

זאת ועוד, מה דין פירוש שנכתב על-ידי מין ישראל? כלומר, פירוש שנכתב על-ידי ישראל שמאמין שיש לבורא מאפיינים גופניים? אם התורה החמירה כל-כך בעניין ספר-התורה הקדוש שניתן מפי הגבורה, ואף-על-פי-כן, אם כתבו מין חובה לשרפו עם כל האזכרות שבו! מה היא אפוא דינו של פירוש לתורה או לתלמוד שאין בו אזכרות כלל, ולא רק שהוא לא ניתן מפי הגבורה, אלא מלא וגדוש בהזיות שיבושים ודמיונות? האם לכל הפחות לא ראוי לומר עליו שמצוה לגנוז ולהעלימו "כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם"?!
ולמעשה?

ומן המינים הארורים נעבור לגויים, בהמשך ההלכה שם רבנו פוסק, וזה לשונו: "אבל גוי שכתב את השם גונזין אותו, וכן כתבי-הקודש שבלו או שכתבן גוי יגנזו". כלומר, אסור ללמוד מספרי התנ"ך והברית-החדשה שהוציאו לאור הגויים, אלא חובה לגנזם. עוד עולה מהלכה זו, כי אסור למחזר את כתבי-הקודש (ספרי התנ"ך). ברם, פירושיהם וביאוריהם וכל שכן שאר וורטים מתעים ומתעתעים, מצוה רבה היא בימינו, ובמיוחד לאור שיבושי רבים מהפרשנים והדרשנים, אשר עליהם אומר רבנו בהקדמתו לפרק חלק: "ומי יתן ושתקו [...] 'מי יתן החרש תחרישו ויתיה לכם לחכמה' [איוב יג, ה]".

בהמשך דבריו שם, מרי גם מבאר את אופן הגניזה שרבנו הזכיר בהלכה, וזה לשונו באות כא: "ואופן גניזתן כמו שכתב רבנו בהלכות ספר-תורה (י, ג): 'נותנין אותו בכלי חרש וקוברין אותו... וזו היא גניזתו', וכדאיתא במגילה כו ע"ב. ומה שעושים היום שעוטפים אותם בשקי ניילון וקוברים אותם – עבירה היא בידם, שהם כמאבדים אותם בידיים, כי הניילון נרקב תוך זמן קצר מאד".

שם שהוסיפו בתוכו מקף או נקודה האם מותר למחוקו?

נראה שהאיסור הוא רק לשמות שנכתבים כהווייתם, אך אם יש היכר או הפרדה כלשהי, ואפילו בנקודה, שנועדה לבטא את הפרדת המלה – מותר למחוקם, שהרי לפי המסורת יש כעשרה מקומות בספר-תורה שבהם יש להוסיף נקודות מעל אותיות או מלים מסוימות, ומזאת נלמד כי גם לנקודה עשויה להיות חשיבות. ומכל מקום נראה, כי את השם "א-להים" עדיף לכתוב "אלדים", וכמסורת אבותינו הקדמונים.

סירוס שם השם יתעלה

באחת מתשובותיו מרי יוסף קאפח כותב כך (שו"ת הריב"ד, עמ' כד): "אבל להזכירם [את שבעת השמות שאינם נמחקים] בתוך שטף דברים יהיו אשר יהיו מותר, ואף מצוה [הדגשים במקור] לאמרן כמות שהן. כי הסירוס הזה בקו"ף לדעתי ולמשמע אזני, גנאי הדבר ומכוער מאד, גם כלפי הדיוט כל שכן כלפי שמים. [...] אלא שאוזניך כבר מלאים מן הכינוי המשובש 'אלקים צבקות', ולכן כבר אינך חש את הזרות ואת הכיעור שבדבר".

מדבריו עולה: (א) מצוה לומר את שם השם המקורי בפסוק, ולא לומר "השם" כפי שאנו רגילים לומר; (ב) ברם, נראה שאין עבירה לומר "השם" במקום אחד משבעת שמותיו של הקב"ה, מפני שמלת "השם" איננה שם חדש כמו "אלקים" וכיו"ב, אלא משמעותה היא שמו של הקב"ה יהיה אשר יהיה באותו הקשר.

וראיה לדברינו ממשנה ביומא (ד, ב): "קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח [...] וכך היה אומר [הכהן הגדול]: **אנא השם** עויתי פשעתי וחטאתי [...] **אנא השם** כפר נא לעוונות ולפשעים ולחטאים [...]". ונראה שניתן ללמוד ממשנה זו, שהרי "אנא השם" הוא חלק מפסוק בתהלים (קית, כה): "אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא". ואסיים בדבריו של ר' זכריה סולימן הי"ו מתוך ספרו "שרשרות גבלות" (הוצאת מכון מש"ה, עמ' 298–299), וז"ל:

בתורתנו הקדושה, בנביאים ובכתובים נזכרים שמות השם, בין שמות שהן חלק משמות בני אדם ובין שמות שנקראו על שם מזבחות שנבנו, כולם נזכרו כמות שהן ולא שינו אותם ולא החליפום בכינויים.

בספר בראשית נאמר (כב, יד): "וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאֵה". ושם עוד נאמר (כח, יט): "וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל". עוד שם (לג, כ): "וַיַּצֵּב שֵׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל-אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". [ובספרו הוא מביא דוגמאות רבות נוספות] [...] גם בתורה מוזכרים פעמים רבות שמות א-להים עם הערות המסורה והראשונים, זה קודש וזה חול. כגון [...] בדו-שיח שבין יעקב ללבן, לבן אומר ליעקב "לָמָּה גִבַּתְּ אֶת אֱלֹהֶיךָ" (שם לא, ל), ויעקב משיב לו "עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה" (שם, לב). ודוגמאות רבות נוספות מתורתנו הקדושה, "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר" (שמות לד, יד), "וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (דברים יא, טז), ואף אליהו הנביא אומר לנביאי הבעל: "וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם ה', וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲנֶה בְּאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים" (מל"א יח, כד).

ואפילו האלילים שנזכרו בכתבי-הקודש לא נתכנו "אלקים", אלא נזכרו בשם "אלהים", וכל שכן ועל אחת כמה וכמה, שלא שונה השם "א-להים" ושאר שמות ה' יתברך ונאמרו ככתבם וכלשונם ביראה וכבוד. וזו היראה והכבוד הנכונים, ולא כאותם ה"יראים" אשר מחרפים ומגדפים את ה' יתרוםם ויתעלה בשמות מבזים: "אלוקים" או יר"ד קי וא"ו קי [=ויש שהגדילו לעשות וכותבים במקום שם הויה "יקוק", וכדי ביזיון וקצף]. סילופים אלה לא שיערום אבותינו, וכאילו מ"יראתם" סילפו את שמות ה', אך אינם אלא מבזים, בקראם את ה' יתרוםם ויתעלה בשמות גנאי. "מי זה אִמֵר וְתָהִי אֶ-דְּנִי לֹא צִנָּה" (איכה ג, לז).

לעומת זאת, לאלילים צריך לכנות שמות לגנאי. כמו שכתוב בפרשת ראה: "וַאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם" (דברים יב, ג), ומפרשים: לכנות להם שם לגנאי, בית גליא – בית כריא, עין כל – עין קוץ. [...] בית גליא, לשון גובה, בית כליא לשון כליון, או בית כריא, לשון בית הכסא וכו'. וכך נהגו אבותינו מדורי דורות. ובתימן קראו לבית תפילתם, בית תיפלותם. למסגד, קראו מִסְגָּף. לנביאם, קראו נבל. ולקוראן, קראו קלון, וכן רבות. באמצעות שינוי אות אחת, שונתה משמעות המלה לגנאי. ומצאנו למדים, כי כל שינוי, אפילו באות אחת, הרי הוא מגנה ומבזה. [...] וכציווי הפסוק "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יב, ד).

ואור החיים מפרש את הפסוק "וַאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם" (דברים יב, ג), ואומר: רבותינו ז"ל אמרו: מה בא פסוק זה ללמדנו, הרי כבר נאמר בפסוק הקודם "אֲבַד תֶּאֱבְדוּן"? בא ר' עקיבא ומפרש, לְשִׁנוֹת אֵת שְׁמָה [של עבודה-זרה] לְבִיזוֹן, ע"כ. ומה מכנה שם לחברו נאמר עליו שאין לו חלק לעולם-הבא, ואפילו דש ביה באותו שם (ב"מ נח ע"ב) – כלומר אפילו מי שהתרגל לשנות ולכנות את שם ה' ולומר אלקים, קל, צבקות, יר"ד קי וא"ו קי, שְׁקִי, קָה, וכיו"ב, גדול עוונו מנשוא. [עד כאן דבריו].

עוד שנה חלפה, ושוב – ערב חנכה.
והפעם – יש הרבה שמן!

איזו הרגשה מתוקה!
ר' יחיא – בחנות קטנה מצא פרנסה,
הרחיב ה' לו, כבר אין קשי ומעמסה!
שמחה גאולה הקטנה עד מאד ומחכה
שסוף סוף יגיע זמן ההדלקה.

במו עיניה היא ראתה הרבה שמן – שלושה
בקבוקים! בשמנים מהדרים, צלולים
וזכים...

אבל, אבא – ר' יחיא – שוב לה מסביר, שאין
זו ממש פמות גדולה למכביר, כי להדלקת
הנרות בבית – צריכים בקבוק אחד,
ולפרסום הנס בחנות – הבקבוק השני
מיעד...

– "יפי! והבקבוק השלישי – לחנכה שלי!
סוף סוף יש שמן – גם בשבילי!"

– "לא, בתי, עדין אין לך הצדקה!
כי את הבקבוק השלישי – צריך לתת
לצדקה!"

מכיר אני יהודי אחד, כשר ועניו, שאין ידו
משגת לקנות שמן וודאי הוא נעצב,
אמנם רואה אני את עצבונו וצערך,
אך עתה במצות צדקה – יהיה גם שְׂכָרְךָ.

הנה ואשלחך לאותו אדם
ותהי את עמי – שתפה גם.

את אמנם אותו איגד מכירה,
אבל, זו בכונה – שלי הבחירה.

קחי עמך בקבוק לכתבת הברורה, אך אל
תעזי לדפק בדלת הסגורה, רק הניחי את
הבקבוק שבשקית – על הסף, על המפתח...
ואחר לכתב ימצאנו היהודי – בלי לדעת מי
נתן!

והיה אם תפגשי מישהו בדרך,
אל תאמרי דבר, גם לא בערף!

לשום מלה – אין לך ממני החר,
כי צדקה אמתית – היא רק בהסתרה!

עם שקיעת החמה, עוד בטרם תכלה רגל מן
השוק, הדליק ר' יחיא את הנר ונפנה מכל
עסוק.

החנכה בפתח החנות – כדי להודיע הנס,
והוא לצדקה – לא נותן לאיש פנימה להכנס.
מעבב הוא את הממהרים ומנצל הזמן
לדרשה קטנה והסברים:

מהו חג חנכה, למה לא עושים עתה מלאכה
מדוע לא נורא אם יקנו אצל שכנו שבקצה
המדרכה...

מספר הוא את ספור חנכה לילדים הקטנים
ומחלק ספריות – בעודם ממתנים.

ולעת ערב – עם גאולי בתו הוא יושב,
קורא הלכות חנכה מהרמב"ם, ואומר מה
חושב: "אמנם מדליק נרות כמנין אנשי

אדיר דחוח-הלוי יצ"ו ♦ "הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולה"

הבית, אבל אם אכן יש רק עוד קצת שמן
זית – מעדיף אני ממנו תרומה להרים
ובכך – לזכות גם אחרים.
אולי ירחיב לי ה' עוד ויפתח אוצרו הטוב
ואז – יספיק השמן לצדקה וגם... לשלם לך
'החוב'...

בינתיים, הטמיני נא את זו החנכה, ברכת ה'
תהיה... ועוד – 'אספר מעשי י-ה'..."
ימים טובים באו על ר' יחיא ובני ביתו.
אכן, זכה לברכת ה' וראה – ישועתו.

ימים אחרים – גם בחג האורים:
ממש כמו בחלום, נצבת על אדן החלון,
חנכה נאה – מכספת,
כזו שאליה הנפש נכספת,

עם קנים נאים וגדולים,
ששמן זית מבוחר מכילים,
ולצדקה – כמובן, החנכה של גאולי מחמר!
שלא משכיחה מלב – את זכרון העבר...

ור' יחיא מודה לא-ל, ושבחו בכל רגע מעלה,
מתפלל שלעד – טובו וחסדו – לא יכלה:

"ותגדל חסדך, אשר עשית עמדי,
ולא תכרית את חסדך מעם ביתי,
מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך,
ואודה את שמך, על חסדך ועל אמתך..."

גם אם יתנו דעתם לדברי המלמד, הדבר יגרום להם לכאב ראש
קשה ומתמשך. על הצעירים והמבוגרים ללמוד, כי הקושי ברכישת
הדעת הוא קושי זמני, ועליהם להתאזר בסבלנות עד שטפטוף מי
הדעת יחדור לסגור לבם, ויפריח את שממת מחשבתם בנווה מדבר
מרענן ומוריק, שיאיר את נפשם בשמחה, וישלח ממימו להפרות
ולהחיות את כל נימי נפשם הרדומים והמאובנים.

סוד ההצלחה בחיים

בהמשך דברי רבנו סעדיה שם, הוא מוסיף לשבח ולרומם את
החכמה ומעלתה, ומגלה לנו את סוד אהבתה, וזה לשונו: "החכמה
כל מטרתה ותכליתה שייבחנו דבריה, ביודעה כי הבוחן כל מה
שיבחן יותר יתוסף בו חשק, מחמת מה שמתגלה לו יותר, ולפיכך
מכריזה 'שמעו פי נגידים אדבר', 'פי אמת יהנה חפ', 'בצדק כל אמרי
פי' [שם, ו-ח]. והנה צדקה החכמה שכל ענייניה טהורים, והדרכה
[שהיא מדריכה לדרך האמת והשלום] וטוב ויושר ואושר והצלחה
ונחת וחסן [זכה וברה] ואמת וצדק ומשפט, ומה שלא יסופר
מסוגי החסד והרוממות [=אין גבול לרוממותה ולמעלתה]".

למדנו מדבריו, כי סוד ההצלחה בחיים היא החכמה: "ראשית חכמה
קנה חכמה ובכל קנינו קנה בינה" (משלי ד, ז). נמצא, כי שוגים אלה
הסוברים שבזכות "שמות קדושים" "תיקונים" ו"סגולות" יזכו
לפרנסה ולהצלחה בחיים. ואפילו לא בזכות פרסום שמם בבית-
הכנסת בשלל מי-שברכים והנצחות, ואף מגרעת גדולה יש בהם,
שהרי בבית-מקדש-מעט ראוי לשבח להלל ולברך רק להשם יתעלה.
ובמיוחד איני מבין את אותם שמנציחים את שמם על גבי פרוכת
ההיכל, כיצד אינם מתביישים שבפרוכת היכל קודשו של ה' יתעלה
יתנוסס שמם ויתואר מהללם? איה יראתנו ובושתנו מפני ה'
יתעלה?! כיצד אינם חוששים לשתף שמם עם שמו יתעלה? האם
הם באמת רוצים שבכל פעם שהמתפללים ישאו עיניהם להיכל,
במקום להיזכר בבוראם הם יראו את שמם ויזכרו בגדולתם?

בספר משלי בראש פרק ח, שלמה המלך מתאר את החכמה אשר
קוראת לשוחרי-הדעת אוהבי-החיים באמת: "הלא חכמה תקרא
ותבונה תתן קולה". בתחילה נאמר שהחכמה קוראת מן המקומות
הגבוהים הרחוקים: "בראש מרומים עלי דרך", ובהמשך נאמר שהיא
קוראת ליד פתח ביתו של האדם: "ליד שערים [...] מבוא פתחים
תרנה". מדוע אפוא שלמה המלך מתאר את קריאתה של החכמה
לבני-האדם בשתי דרכים מנוגדות אלה? על שאלה זו משיב רבנו
סעדיה גאון בפירושו למשלי שם, וזה לשונו:

"אמרו תחילה 'בראש מרומים' ואחר כך אמר 'ליד שערים', כוונתו
בכך כי החכמה רואה אותה התלמיד תחילה רחוקה ממנו כאילו היא
בראש מרומים, וכאשר ישתדל בה תהיה קלה בעיניו עד שתהיה
כדבר המונח לפניו על הארץ. וכבר אמר ה' יתברך ויתעלה שאין
החכמה רחוקה, הוא אמרו: 'לא נפלאות הוא ממך ולא רחוקה הוא'
[דב' ל, יד], ואמר שלמה שהיא רחוקה כאמרו: 'אמרת אֲחֻכְמָה וְהָיָה
רְחוּקָה מִמֶּנִּי' [קהלת ז, כג], ואין סתירה בין שני הדברים, כי ללא
השתדלות בה תיראה כאילו היא רחוקה, וכאשר ישתדל בה יתברר
שהיא קרובה כאמרו: 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך
לעשתו' [דב' ל, יד]".

וכמה גדול הלקח שבדברי רבנו סעדיה, לעתים אדם נכנס לבית-
המדרש ואפילו אינו שם לב שמתנהל שיעור, יושב הוא במקומו
ופותח בשיחה עם חברו או עובר בין כל חבריו לדרוש בשלומם
בקולי קולות, משל היה בית-הכנסת מועדון חברים לגיל השלישי.
ולעתים גרוע מכך, מיד כאשר שומעים את הגבאי מכריז שייאמרו
עתה דברי-תורה במשך עשר דקות – יוצאים החוצה לעשן (בחגים)
ולדבר דברי ליצנות והבלי עמי-הארצות. "מסיר אָזְנוּ מִשְׁמַע תּוֹרָה
גַם תִּפְלְתוּ תוֹעֵבָה" (משלי כח, ט).

ברם, על כל אלה יש ללמד זכות, כי אותם שנוהגים כן אינם יודעים
בית-מדרש מהו, מעולם לא למדו ברצינות דברי חכמה ודעת, ולכן

מאיר בן אברהם עפארי יצ"ו ♦ שמירת הבריאות – הלכה, לא אופנה!

בהלכות מאכלות אסורות (יז, כו-כז) רבנו פוסק, שהאדם צריך להיזהר בכל מה שהוא מכניס לפיו, ובכל מה שהוא מוציא מפיו. כלומר, על האדם לשמור על היגיינה גופנית ורוחנית, באכילתו ובתקשורתו עם הסביבה. אדם מביא "קדושה וטהרה יתרה על נפשו, וממרק נפשו לשם הקב"ה שנאמר: 'וְהִתְקַדְּשְׁתָּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים' [ויקרא יא, מד]."

לאור דברי רז"ל בחשיבות השמירה על הבריאות ראוי לשאול: מדוע שמירת הבריאות והניקיון אינן מעוגנות בחוק הישראלי? יש לנו שלטים רבים המכריזים על כך ש"אין להשליך אשפה במקום זה"; "העישון אסור" ועוד; אף צומצמה מכירת שקיות הפלסטיק; ובכלל, תשומת לב רבה מייחסים בימינו לבריאות לניקיון ולאסתטיקה.

ברם, בניגוד למגמת הבריאות, המטייל ברחובות הערים "הקדושות" אוטם אפו מן הריחות העולים מהפחים העמוסים לעיפה, עוצם עיניו מראות את הזוהמה בכל פינה, ומדלג מעל זרימת הביבין הזוחלין ונפלטין מתעלות השופכין. האם כל זאת נעדר מאפס ומעיניהם של יושבי הערים המתהדרים בהקפדתם על קלה כבחמורה? מדוע אין משגיחי-ניקיון ממשפחת משגיחי-הכשרות, שהרי שמירת הבריאות והניקיון נובעת מתורתנו התמימה משיבת הנפש. היכן מפעלי ומפעילי ה"בד"צים? קול קורא במדבר... לשנה הבאה נוסיף לסימנים כוסית אקונומיקה שעליה נאמר: "יהי רצון שיתלבנו מעשינו ורחובותינו", ונאמר אמון.

ימי המועדים והחגים מאחורינו: בראש-השנה הקפדנו להרבות באכילת הסימנים בתקוה שהשנה נהיה יותר מצליחים ומוצלחים, ובמועדים טיילנו בחורשות וביערות, באגמים ובנהרות על שלל האטרקציות המוצעות: בסוסים בחמורים ובגמלים, במסעדות בפיצריות ובדוכני-המזון, והמחמירים העדיפו את "הכל כלול" שבחוצה-לארץ. יחד עם זאת, היד עוד נטויה וברוך שלא חיסר בעולמו כלום והמפרנס את הכל בטוב, בחן, בחסד וברחמים.

בספרו מורה-הנבוכים (ג, יז), רבנו הרמב"ם מבאר את מטרת התורה: "תיקון הנפש ותיקון הגוף". בימינו עוסקים רבות בנושאי בריאות ובעיקר במאכלי-בריאות, ו"המחמירים" מקפידים על מאכלי-בריאות ופעילות גופנית שמטרתם להיראות טוב, כדי לקבל מחמאות מהמשפחה, החברים ממקום-העבודה ואפילו סתם עוברים ושבים. כל זאת מנוגד לדברי רבנו אשר מלמדנו, ששמירת הבריאות היא למעשה צו דתי, מפני שלא ניתן לעבוד את השם בשלמות כאשר הגוף חולה, וזה לשונו בהלכות דעות (ג, י):

"המנהיג את עצמו על-פי הרפואה – אם שם על ליבו שיהיה כל גופו ואיבריו שלמים וחזקים בלבד, ושיהיו לו בנים עושים מלאכתו ועמלין לצרכו, אין זו דרך טובה. אלא ישים על ליבו שיהיה גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את השם, שאי אפשר שיבין וישתכל [=יתבונן]. וישתכל מלשון שכל] בחכמות והוא חולה או אחד מאיבריו כואב". נמצאנו למדים, כי מטרת השמירה על הבריאות, להביא את האדם לשלמות שכלית. ולכן, שמירה על בריאות הגוף במטרה לקבל מחמאות או כדי להיראות טוב – פסולה היא.

"הלא חכמה תקרא ותבונה תתן קולך" ♦ המשך מעמ' קודם

הביטו לנפשותיכם וזכרו בוראכם

"קחו מוסרי ואל כסף ודעת מחרוץ נבחר: כי טובה חכמה מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה" (שם, י-יא). בהמשך פירושו שם, רס"ג מבאר את הפסוקים הללו, וזה לשונו: "וחזרה [=והוסיפה החכמה] לבאר כי טוב סחרה שאין כוונתה שירכשו בה ממון, אלא כוונתה שיחליף האדם את ההשתדלות ברכישת ההון בהשתדלות בלימודה ובקיום כל מה שהיא מצווה". ומעיר מרי יוסף קאפח שם על המלים "שאינן כוונתה שירכשו בה ממון", וזה לשונו: "כי חכמים מצווים להיפך: אל תעשם עטרה להתגדל בהם" [אבות ד, ה]."

על שני סוגי בני אדם מדבר כאן רס"ג: א) על אלה שהפכו את הדת לכלי מסחר, ומטרתם הראשונה בה היא הפקת רווחים וטובות הנאה; ב) ועל אלה שלא חסר להם מאומה בבית או בחשבון-הבנק אך אינם יודעים שבעה, מכלים את ימיהם ברדיפתם אחר ההון, שוכחים את ה' יתעלה בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל.

יהי רצון שנזכה להביט לנפשותינו ולזכור את בוראנו לא רק בעשרת ימי תשובה, כי אם יום-יום שעה-שעה ככל שיזכנו ה' יתעלה, שהרי הלכות תשובה לדעת רבנו הרמב"ם אינן בספר זמנים אלא בספר המדע. כלומר, מצות התשובה אינה מצוה בעלת פרק זמן מוגדר ומסוים, אלא מצוה תמידית יום-יומית, וחבל שהפכו את התשובה למצוה שהזמן גרמא.